

Crocosmia Planch.

montbrécie, křešina

Čeď *Iridaceae* Juss. kosatcovité

D: Montbretie; E: Montbretia; F: Montbretia

Jméno

Jméno rodu je složeno z řeckých slov „krokos“ – šafrán, krokus a „osmé“ – vůně, tedy vonící po šafránu. Sušené květy ponořené do teplé vody vydávají podobnou vůni jako šafrán. Šafránová vůně byla v antice velmi ceněna. Rod byl platně botanicky popsán

v roce 1851 francouzským botanikem Julesem Emilem Planchonem (1823–1888), který působil na univerzitě v Montpellier. Synonymem tohoto jména je *Crocanthus* Klotzsch ex Klatt a *Curtonus* N.E. Br.

Rozšíření

Rod zahrnuje pouze 8 druhů, domácích v jižní Africe *C. ambongensis* (H. Perrier)

Goldblatt & J. C. Manning, *C. aurea* (Pappe ex Hook.) Planch., *C. fucata* (Lindl.) M. P. de Vos, *C. masoniorum* (L. Bolus) N. E. Br., *C. mathewsiana* (L. Bolus) Goldblatt ex M. P. de Vos, *C. paniculata* (Klatt) Goldblatt, *C. pearsei* Oberm., *C. pottsii* (Baker) N. E. Br.

Šest druhů roste ve východní části jižní Afriky v mírném až subtropickém pásmu, pouze *C. aurea* (Pappe ex Hook.) Planch. zasahuje svým výskytem až do tropů, *C. ambongensis* (H. Perrier) Goldblatt & J. C. Manning je endemitem na Madagaskaru. V minulosti byly tyto rostliny řazeny také do rodu *Montbretia* DC. a *Tritonia* Ker Gawl.

Popis

Zásobním orgánem jsou ploché, oválné cibulové hlízky kryté světlou slupkou. Z nich vyrůstají mečovité listy a slabé, ale pevné, řídce větvené stonky, nesoucí hroznovitě květenství (dvouřadý klas), složené z úzce trubkovitých až široce nálevkovitých kvítků v odstínech žluté, oranžové a černé barvy. Plodem je tobolka.

Historie pěstování

C. aurea (Pappe ex Hook.) Planch. byla dovezena do Evropy již v roce 1846 a *C. pottsii* (Baker) N. E. Br. v roce 1880. V tomtéž roce francouzský zahradník Victor Lemoine oba druhy zkřížil a nově vzniklou rostlinu nazval *C. × crocosmiiflora* (Lemoine) N. E. Br. Dalším křížením s *C. paniculata* (Klatt) Goldblatt bylo brzy získáno i několik odrůd, lišících se barvou květů. O větší rozšíření mezi pěstiteli se na začátku 20. století zasloužila především nizozemská firma J. H. Kreklage. Jednou z nejznámějších odrůd je 'Lucifer' britského zahradníka Alana z poloviny 20. století.

V současné době se nabízené odrůdy dělí na drobnokvěté z okruhu *C. × crocosmiiflora* a velkokvěté hybridy, které vznikly přikřížením dalších botanických druhů, především *C. masoniorum* (L. Bolus) N. E. Br.

▲ *Crocoshmia* – habitus rostliny

Crocsmia aurea (Pappe ex Hook.) Planch. (syn. *Babiana aurea* /Pappe ex Hook./ Klotzsch, *Tritonia aurea* Pappe ex Hook.) má široký areál rozšíření od tropů v Tanzánii, Ugandě, Zairu, Angole, Malawi, Mosambiku, Zambii, Zimbabwe až po jihoafrické provincie Kapsko, Natal, Transvaal a Svazijsko. Vyhledává stinné lesní porosty, okolí potoků a rokle. Žluté nebo světle oranžové květy jsou uspořádány v krátkých řídkých květenstvích. Mají úzkou krátkou trubku, na jejímž konci se úzké okvětní plátky široce otevírají. Kvítky se mírně sklánějí k zemi. V době květu, která připadá na léto (v domovině leden–červen), bývají rostliny vysoké 60–100 cm. Snášejí pokles teplot k -10°C . Původní druh je vzhledem velmi podobný dnes nabízené odrůdě 'George Davison'.

Crocsmia masoniorum (L. Bolus) N. E. Br. (syn. *Tritonia masoniorum* L. Bolus) roste ve východním Kapsku, konkrétně v Dra-

▲ *Crocsmia masoniorum*

▲ *Crocsmia masoniorum* cibulové hlízy

čích horách na stinných, v létě vlhkých místech. Zimy zde bývají chladné a suché. Listy dorůstají výšky 80 cm, v květu mohou být rostliny vysoké až 1,5 m. Jednotlivé kvítky mají jen krátkou trubku a relativně široké květní plátky. V takřka vodorovně postaveném nebo mírně vyklenutém květenství jsou postaveny ve dvou řadách těsně vedle sebe. Mají sytou oranžovo-červenou barvu.

Crocsmia paniculata (Klatt) Goldblatt (*Antholyza paniculata* Klatt, *Curtonus paniculatus* /Klatt/ N. E. Br.) je rozšířená na velkém území jižní Afriky. Dorůstá výšky okolo 120 cm. Řídce větvený stonek nese téměř horizontálně postavené květenství složené z 10–22 květů. Květy jsou úzce trubkovité, na konci široce otevřené, souměrné podle jediné osy.

Crocsmia pottsii (Baker) N. E. Br. (syn. *Gladiolus pottsii* McNab ex Baker, *Montbretia pottsii* Baker, *Tritonia pottsii* /Baker/ Benth. ex Baker) lze v přírodě nalézt v blízkosti vodních zdrojů, především v jihoafrických provinciích KwaZulu-Natal a jižním Kapsku. Květní stonky mohou být vysoké až 120 cm. Květy uspořádané v řídkém květenství jsou úzce trubkovité, mírně skloněné k zemi, oranžovo-červené barvy se žlutým jícnem.

Crocsmia × *crocsmiiflora* (Lemoine) N. E. Br. (syn. *Crocsmia* × *latifolia* N. E. Br., *Montbretia* × *crocsmiiflora* Lemoine, *Tritonia* × *crocsmiiflora* /Lemoine/ G. Nicholson) vznikla zkřížením *C. aurea* (Pappe ex Hook.) × *C. pottsii* (Baker) N. E. Br. Dnes

◀ *Crocsmia masoniorum* (vlevo) a *Crocsmia* × *crocsmiiflora* – detail květu

▲ *Crocosmia × crocosmiiflora*
'Babylon'

▲ *Crocosmia × crocosmiiflora*
'Constans'

jsou pod tímto názvem nabízeny desítky odrůd vysokých 80–100 cm, které často vznikly i přikřížením dalších botanických druhů. Např. žluté odrůdy 'George Davison', 'Voyager', 'John Boots'; sytě červený 'Lucifer', 'Mistral'; oranžové 'Meteor', 'Babylon'; Dvoubarevná 'Emily Mckenzie' aj. Při jarní

▲ *Crocosmia × crocosmiiflora* 'George Davison'

výsadbě vykvétají koncem července a květou až do příchodu mrazíků.

Pěstování

Hlízky nejsou v našich podmínkách zcela mrazuvzdorné, a proto lze doporučit jarní výsadbu v průběhu dubna. Rostliny lze předpěstovat v nádobách. Hloubka výsadby by měla být 5–8 cm. Rostliny prospívají nejlépe v živné propustné půdě na slunném teplém a chráněném stanovišti. V našich podmínkách je vhodné hlízky na konci podzimu vyjmout z půdy a skladovat v suché chlad-

né místnosti. V jižní Evropě i na Britských ostrovech jsou pěstovány jako rostliny vytrvalé a za několik let vytvářejí pomocí hlízek, vyrůstajících na krátkých oddencích, husté trsy a porosty. V nejteplejších oblastech našeho státu by hlízy mohly, pod dobrou příkrývkou, přezimovat i na venkovním stanovišti, ale i zde hrozí nebezpečí poškození silnými mrazy.

Množení

Nejjednodušší je množení dceřinými hlízkami. Je možný i výsev semen.

▲ *Crocosmia × crocosmiiflora* 'John Boots'

▲ *Crocosmia × crocosmiiflora* 'Norwich Canart'

▲ *Crocosmia × crocosmiiflora* 'Lucifer'

▲ *Crocosmia × crocosmiiflora* 'Meteor'

Použití

Montbrécie se velmi dobře kombinuje s trvalkami a letničkami. Je cenné, že vykvétá v pozdním létě, kdy květů na zahradách již ubývá. Květy je možné použít k řezu. Nižší odrůdy jsou vhodné i k pěstování v nádobách. Mělo by se vždy vysazovat více kusů hlíz do skupin.

Choroby a škůdci

V našich podmínkách mohou být rostliny napadány houbovými chorobami *Fusarium oxysporum gladioli* W. C. Snyder & H. N. Hansen, *Penicillium gladioli* L. McCulloch & Thom, *Botrytis gladiolorum* Buddin & Wakef., *Stromatinia gladioli* (Drayton) Whetzel a bakteriální hnilobou (*Pseudomonas marginata*).